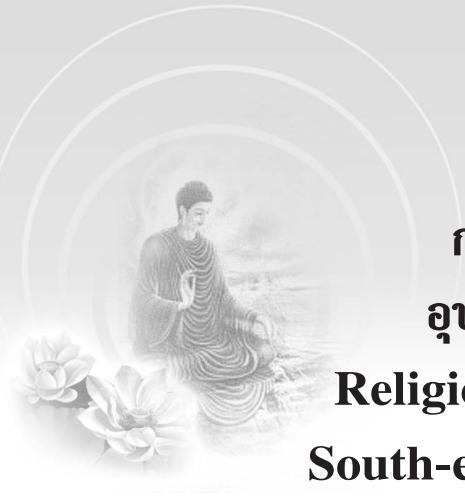

ภาคที่ ๑

พุทธปัญญากับความปรองดอง

(Buddhist Wisdom and Reconciliation)

การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมใน อุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

Religious and Cultural Management in South-east Asia for Peaceful Co-existence

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ), รศ.ดร.
Ven. Assoc. Prof. Dr. Phra Sigambhirayarn (Somjin Sammapanyo)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมี
กรอบความร่วมมือการพัฒนา ๓ ด้าน คือ ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม
การเคลื่อนย้ายไปมาของประชาชนในภูมิภาคนี้ทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เปิดพรมแดนของการติดต่อ
สื่อสาร แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจวัฒนธรรมและไม่มีการเปิดใจยอมรับความแตกต่างทาง
วัฒนธรรมของกันและกันแล้ว โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งย่อมมี การจัดการความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรมโดยใช้สันติวิธีตามแบบของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ๒ ท่าน คือ
หลวงปู่พุทธทาสที่สอนให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ การทำความเข้าใจ
ระหว่างศาสนา และการทำโลกให้ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม และพระอาจารย์
ดิช นัท ฮันห์ ได้วางหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาด้วยการสร้าง
ระบบสัจจฉกกับต่างศาสนาและปลูกฝังแนวคิดศาสนาแห่งมนุษยชาติ และการแสวง
จุดร่วม สงวนจุดต่าง แนวคิดเหล่านี้จะทำให้ประชาคมอาเซียนมีความร่มเย็นเป็นสุขได้

Abstract

South-east Asia Association was organized on 2510 B.E. for development in three dimensions such as economy, security, society and culture. The transportation of people in this region causes of multi-cultural society unavoidably, which is a starting point of learning between them, and open the boundary of communication. However if they don't have understanding of another culture and don't have revealing one's feelings to cultural difference, the multi-culture will lead to the conflict in South-east Asia certainly. It is necessary for management of cultural difference by using the peaceful teaching of two Buddhist Scholars such as Buddhadasa who teach that everybody appreciates the heart of own religions, trying to understand other religion, and discharges the world from materialism. Tich Nut Hunh get lay the principle of co-existence in multi-cultural society of religion by dialogue with different religion and establish religion of mankind, and seeking the same concept, to reserve the different concept. It will make ASEAN Community in the happily peacefulness.

๑. บทนำ

ชุมชนทางการเมืองและการเคลื่อนตัวทางวัฒนธรรมในภูมิภาค

ภูมิภาคนี้ในยุคที่วัฒนธรรมทางศาสนาจากต่างถิ่นเคลื่อนตัวเข้ามา ประกอบด้วยชุมชนการเมืองอยู่ ๓ กลุ่ม คือ

๑. พนม เรื่องอำนาจอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๖๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๐๕๐ มีที่มั่นอยู่ตามแนวบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง

๒. ทวารวดี เรื่องอำนาจอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๑๐๕๐ ถึง พ.ศ. ๑๑๘๑ มีที่มั่นอยู่ตามแนวบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและอิรวดี

๓. ศรีวิชัย เรื่องอำนาจอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๑๑๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๒๐๐ มีที่มั่นอยู่ตามแนวบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปี

สันนิษฐานว่า ชุมชนทั้ง ๓ นี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน แต่มีความเจริญรุ่งเรืองต่างยุคกัน คราวที่พนมเจริญรุ่งเรือง พนมก็กลายเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง คราวที่ทวารวดีเจริญรุ่งเรือง ทวารวดีก็เป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง

การเคลื่อนย้ายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางศาสนา

ศาสนาสำคัญของตะวันออก ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในภูมิภาคนี้ คือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม โดยในเบื้องต้น พราหมณ์ ฮินดูและพระพุทธศาสนาน่าจะเคลื่อนตัวเข้ามาพร้อมๆ กัน ส่วนศาสนาอิสลามเคลื่อนย้ายเข้ามาในตอนหลัง

รูปแบบที่ศาสนาเหล่านี้เคลื่อนตัวเข้ามาในภูมิภาคอุษาคเนย์ มี ๒ อย่าง

แบบที่ ๑ การส่งพระธรรมทูตเข้ามาเพื่อเผยแพร่คำสอนเป็นการเฉพาะ เช่น กรณีที่พระเจ้าอโศกมหาราชและพระโมคคัลลิตบุดติสเถระจัดส่งพระโสณะ พระอุตตระ และคณะมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้

แบบที่ ๒ กลุ่มพ่อค้าได้เดินทางไปมาค้าขายระหว่างกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางศาสนาไปพร้อมๆ กับการทำมาค้าขาย บางครั้งวัตถุทางศาสนาก็เป็นของฝากจากต่างบ้านต่างเมืองที่จำเป็นเพื่อความสะดวกในการติดต่อค้าขาย

การผสมผสานกันระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

เหตุปัจจัยที่ทำให้ศาสนาแผ่ขยายไปในวงกว้างและรวดเร็วที่สุดในภูมิภาคนี้ ไม่ใช่การส่งพระธรรมทูตหรือนักเผยแผ่มาทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา แต่การเคลื่อนตัวของกลุ่มคนในรูปของพ่อค้าวานิช และการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากที่หนึ่งไปที่หนึ่งต่างหาก ที่ทำให้ศาสนาแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็วและแผ่ไปในวงกว้าง คนในยุคนั้นเคลื่อนย้ายอพยพกันอยู่เรื่อยๆ เพื่อแสวงหาแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุ เช่น ทองคำ โลหะในภูมิภาค สันนิษฐานว่าภูมิภาคนี้จะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุโดยเฉพาะทองคำ จึงได้ชื่อว่า “สุวรรณภูมิ”

นับย้อนหลังไปประมาณ ๒๕๐๐ กว่าปี ประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ ได้มีการส่งสมณทูตคือพระโสณะ พระอุตตระและคณะเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในยุคนี้มีข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาค่อนข้างจะมาก และพระพุทธศาสนาน่าจะมีบทบาทโดดเด่นเรื่อยมาจนถึงยุคพนม ทวารวดี และศรีวิชัยรุ่งเรือง (และน่าจะเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบอินเดียน) ต่อมาเมื่อขอมเรืองอำนาจตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๓๔๕ ซึ่งเป็นยุคของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ จนถึงประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๐ ซึ่งเป็นยุคของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูน่าจะมีบทบาทโดดเด่นขึ้นมาแทนที่ในภูมิภาคนี้ พร้อมๆ กับพระพุทธศาสนาหายานซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระเจ้ากนิษกมหาราชส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่ (เหมือนกับที่พระเจ้าอโศกทรงทำ) ในที่ต่างๆ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์มีบทบาทเด่นขึ้นมา ส่วนศาสนาอิสลามเริ่มเข้ามา มีบทบาทในภูมิภาคนี้ในตอนที่พวกพ่อค้าวานิชบางส่วนเริ่มเปลี่ยนเส้นทางค้าขายจากเส้นทางสายใหม่มาเป็นเส้นทางทะเล (ผ่านอินเดียน ศรีวิชัย กวางตุ้ง)

ผู้คนในภูมิภาคนี้นับถือศาสนาผี บูชายัญ กบ ลู่น้ำ มีเรื่องในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า ในตอนที่พระโสณะ พระอุตตระ และคณะเดินทางมาถึงภูมิภาคนี้ ต้องต่อสู้กับลัทธิความเชื่อถือของคนท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านเชื่อกันว่าทุกครั้งที่มีเด็กเกิดใหม่ จะมีรากษสขึ้นจากทะเลมากินเด็ก มีเรื่องเล่าว่า พระโสณะ พระอุตตระและคณะต้องสู้รบปรบมือกับรากษสอยู่เป็นประจำ

ประเพณีนิยมอีกอย่างหนึ่งคือ นิยมทำกลองมโหระทึกทองสัมฤทธิ์ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏให้เห็นอยู่ในบริเวณที่เป็นมณฑลยูนนาน เวียดนาม และประเทศไทยปัจจุบัน เมื่อศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พระพุทธศาสนาจากอินเดีย และศาสนาอิสลามจากเปอร์เซียเคลื่อนตัวเข้ามาสู่ภูมิภาคนี้ มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเกิดลักษณะเฉพาะถิ่นขึ้นในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนา และศาสนาอิสลามที่นับถือกันอยู่ในถิ่นนี้ ซึ่งแตกต่างจากที่นับถือกันในถิ่นกำเนิดเดิม

การเคลื่อนตัวเข้ามาของวัฒนธรรมทางศาสนาตะวันตก

สันนิษฐานว่า คริสต์ศาสนาได้เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนี้ ปรากฏภาพชัดเจนตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๗๗๘ ซึ่งเป็นยุคที่ตระกูลโปล (นิโกล โปโล, มัฟเฟโอ โปโล และมาร์โค โปโล) ได้เดินทางเข้ามาประเทศจีนและเดินทางวนรอบภูมิภาคนี้ และบทบาทของศาสนานี้มีมากขึ้นในยุคล่าอาณานิคมซึ่งเริ่มตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๐๔๓ มาสิ้นสุดประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ จักรวรรดินิยม Portuguese Empire British Empire Hollander Empire French Empire คริสต์ศาสนาได้เคลื่อนตัวเข้ามาและกลายเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนี้มาจนถึงปัจจุบัน

๒. การกลายสภาพเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม

จุดเริ่มต้นชุมชนอาเซียนและสภาพปัจจุบัน

ภูมิภาคนี้ซึ่งแต่เดิมเป็นอาณาจักรพนม ทวารวดี และศรีวิชัยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก่อน ชุมชนแต่ละแห่งก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาก่อน ต่อมาเกิดการแยกบ้านแยกเมืองกัน มีการแบ่งอาณาเขตแบ่งประเทศอย่างที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน นโยบายที่จะรวมกันเป็นหนึ่งเดียวจึงเป็นเหมือนกับการย้อนกลับไปหาจุดดั้งเดิม

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เมื่อรวมกันเป็นกลุ่มแล้ว ผู้นำแต่ละประเทศเห็นพ้องต้องกันในการพัฒนาสมาคมอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community=AEC) โดยจะเริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีกรอบความร่วมมือในการพัฒนาอยู่ ๓ ด้าน คือ (๑) ความมั่นคง (๒) เศรษฐกิจ (๓) สังคมและวัฒนธรรม แล้วก็จะพัฒนาต่อไปความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community=AC) ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓

กล่าวเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม และเฉพาะสถานการณ์ในประเทศไทยแห่งนี้ขณะนี้ แม้จะยังไม่ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่ได้มีการเคลื่อนย้ายผู้คนโดยเฉพาะผู้คนระดับแรงงานอย่างขนานใหญ่ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วประมาณ ๑๐ ปีที่ผ่านมาและยังมีมากขึ้นในปัจจุบัน เช่น ในจังหวัดสมุทรสาครเพียงจังหวัดเดียว มีแรงงานชาวพม่าทั้งที่ถูกและไม่ถูกกฎหมาย ประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ คน และในแต่ละปีจะมีเด็กเกิดใหม่จากครอบครัวแรงงานเหล่านี้ปีละประมาณหนึ่งหมื่นคน เฉพาะที่โรงพยาบาลสมุทรสาคร มีเด็กพม่าเกิดใหม่ปีละประมาณ ๑,๐๐๐ คน ในจังหวัดภูเก็ต มีแรงงานชาวพม่าประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คน ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีแรงงานต่างด้าวประมาณ ๓,๐๐๐,๐๐๐ คน เป็นแรงงานถูกกฎหมาย ๑,๓๐๐,๐๐๐ คน เป็นแรงงานผิดกฎหมาย ๑,๗๐๐,๐๐๐ คน ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นแรงงานพม่า ที่เหลือเป็นแรงงานลาว กัมพูชา และชาติอื่นๆ แรงงานเหล่านี้มีพร้อมกับวัฒนธรรมทางศาสนา วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต และอะไรต่อมิอะไรอีกมาก

ภูมิภาคอาเซียนรวม ๑๐ ประเทศมีพื้นที่รวมกัน ๔,๔๖๔,๓๒๒ ตารางกิโลเมตร มีประชากรรวมกันประมาณ ๖๐๙,๐๘๖,๓๒๙ คน เท่ากับ ๑ ใน ๑๐ ของประชากรโลก นับถือศาสนาหลัก ๔ ศาสนา แยกเป็นจำนวนคนที่น่าถือแต่ละศาสนาได้ดังนี้

- นับถือพระพุทธศาสนา ประมาณ ๕๑.๔๒ เปอร์เซ็นต์
- นับถือศาสนาคริสต์ ประมาณ ๑๓.๕๙ เปอร์เซ็นต์
- นับถือศาสนาอิสลาม ประมาณ ๒๓.๖๐ เปอร์เซ็นต์
- นับถือศาสนาฮินดู ประมาณ ๑.๗ เปอร์เซ็นต์
- ที่เหลือประมาณ ๙.๖๙ เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาอื่นๆ

การเคลื่อนย้ายไปมาของประชาชนในภูมิภาคนี้ ทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือเป็นการเปิดโลกทัศน์เข้าหากัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เปิดพรมแดนของการติดต่อสื่อสาร ส่วนข้อเสียก็คือ ถ้าไม่มีความเข้าใจวัฒนธรรมและไม่มีการเปิดใจยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกันและกันแล้ว มีการยกตนข่มท่าน โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งย่อมมีมาก ถ้าไม่มีวิธีการบริหารจัดการที่ดีพอ อาจเกิดกบฏขึ้นในภูมิภาคก็ได้

๓. การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดสันติสุขหรือเกิดความรุนแรงมากกว่ากัน ประเด็นนี้ไม่ปรากฏแนวโน้มชัดเจนขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการ จึงมีเรื่องที่น่าคิดในสังคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตระหนักร่วมกันคือ ต้องสร้างความสามารถในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่าให้มีการถือวัฒนธรรมของชนชาติตนเป็นใหญ่ มีการเหยียดหยาม ดูถูกวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งจะเป็นชนวนนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมมี ๒ วิธี คือ

๑. ใช้วิธีรุนแรง

คนที่ชอบใช้วิธีการนี้มีความเชื่อว่า (๑) ความรุนแรงเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความสำเร็จ (๒) ความรุนแรงเป็นสัญญาณเตือนให้ทุกคนในสังคมนั้นๆ ตระหนักว่ากำลังมีความผิดปกติเกิดขึ้นในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ต้องมาช่วยกันดูแลให้เกิดความเรียบร้อย และ (๓) การใช้ความรุนแรงอาจนำมาซึ่งความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน ถ้ามว่า “วิธีบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนอาเซียนควรใช้วิธีการแบบนี้หรือไม่” คำตอบคือ “ไม่ควรอย่างยิ่ง”

๒. ใช้สันติวิธี

คนที่นิยมใช้วิธีการแบบนี้มีความเชื่อว่า “สันติวิธี” เป็นสะพานนำไปสู่ทางออกจากวิกฤต จึงคิดต่อไปว่า “สันติวิธี” น่าจะเป็นสะพานนำไปสู่ความสงบของชุมชนอาเซียนที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม กลไกแห่งสันติวิธีมีหลายแบบ เช่น การเปลี่ยนใจ การโอนอ่อนผ่อนตาม การบังคับโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยจะใช้แบบไหนก็คงพอเป็นที่ยอมรับได้ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าแบบโอนอ่อนผ่อนตามน่าจะเหมาะสมที่สุด

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอแนะนำเสนอวิธีการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยใช้สันติวิธีตามแบบของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ๒ ท่าน

ท่านที่ ๑ หลวงพ่อพุทธทาส

หลวงพ่อพุทธทาสสอนว่า คนทุกศาสนาจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ ต้องยึดมั่นถือปฏิบัติอุดมการณ์ ๓ อย่าง คือ

- ข้อ ๑ การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนๆ
- ข้อ ๒ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา
- ข้อ ๓ การทำโลกให้ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม

ท่านที่ ๒ พระอาจารย์ดิช นัท ฮันท์

พระอาจารย์ดิช นัท ฮันท์ใช้คำว่า Inter-Faith และคำว่า Inter-Being เสมอในการสอนศิษยานุศิษย์ สอนให้ทุกคนเข้าถึงศรัทธาของกันและกันโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา ท่านได้วางหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาไว้ ๑๔ ข้อ เรียกว่า คีล ๑๔ จะนำเสนอเฉพาะที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้สังคมพหุวัฒนธรรม ดังนี้

- ข้อ ๑ อย่าบ้าคั่งหลักการหรือทฤษฎีทางศาสนาของตนเอง
- ข้อ ๒ อย่าคิดว่าความรู้ที่เรามีอยู่ในปัจจุบันไม่มีวันเปลี่ยนแปลงและเป็นความจริงสูงสุด
- ข้อ ๓ อย่าบังคับคนอื่นให้ยอมรับความเห็นของเรา ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดก็ตาม

ข้อ ๔ อย่าหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับปัญหาหรือเป็นหน้าหนีความทุกข์ และจงตระหนักรู้ว่าทุกข์มีอยู่ประจำโลกและชีวิตเสมอ

ข้อ ๘ อย่าพูดคำที่จะก่อให้เกิดความบาดหมางและความแตกแยกในสังคม

ข้อ ๑๐ อย่าใช้ชุมชนทางศาสนาเพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนทางศาสนาเป็นชุมชนการเมือง

แนวทางการสร้างศาสนาอาเซียนเป็นไปได้หรือไม่ ตอบว่า “เป็นไปได้ยาก” และไม่ควรจะดำเนินแนวทางนี้ แนวทางที่ควรจะนำมาพิจารณาดำเนินการคือ **สร้างระบบสัจจกัมกับต่างศาสนา และปลูกฝังแนวคิดศาสนาแห่งมนุษยชาติ** การก้าวเข้าไปสู่ระบบสัจจกัมกับต่างศาสนาและปลูกฝังแนวคิดศาสนาแห่งมนุษยชาตินั้น ไม่ได้หมายถึงการล้มล้างศาสนาอื่นแล้วส่งเสริมศาสนาที่นับถือเพียงศาสนาเดียว แต่หมายถึงการมุ่งก่อตั้งสภาเพื่อสัจจกัมในกลุ่มศาสนาที่เห็นพ้องต้องกัน และมีจุดประสงค์ต่อไป คือ เปิดเผยพื้นฐานร่วมกันออกมา (Common Ground)

การเปิดเผยพื้นฐานร่วมกันออกมาในกลุ่มศาสนา ไม่ได้ต้องการให้ตัวนสรูปว่า ศาสนาทั้งผองสอนสิ่งเดียวกัน ในด้านสถานภาพของนักบวช สมมติว่าพระคาทอลิกปฏิบัติซาเซน ไม่ได้หมายถึงว่า ท่านจะต้องเปลี่ยนสถานะเป็นพระคาทอลิกและเป็นพระเซนนิกายรินไซในขณะเดียวกัน ในด้านทฤษฎีก็เช่นกัน ระบบสัจจกัมระหว่างพุทธกับคริสต์ ไม่ได้หมายถึงให้พยายามเชื่อมโยง อนัตตาเข้ากับเรื่องพระเจ้า แต่ให้พยายามประสานประเด็นที่ยืดหยุ่นได้ ศาสนิกของแต่ละศาสนาจะต้องรู้ซึ่งด้วยว่าประเด็นไหนที่ยืดหยุ่นได้ ประเด็นไหนยึดหยุ่นไม่ได้

แนวทางแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างควรเป็นอย่างไร ?

ความเหมือนกันของแต่ละศาสนาเชิงแนวคิดทฤษฎีมีให้เห็นอยู่ทั่วไป แต่ความเหมือนกันไม่ได้หมายถึงว่าจะเป็นสิ่งเดียวกัน ท่านแทนซิน คยัตโส ดาไลลามะ องค์ที่ ๑๔ แห่งชาวพุทธธิเบตกล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนามีความเหมือนกันใน ๔ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (transfiguration) คือ เกิดความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของพระพุทธเจ้าหลังจากตรัสรู้ เช่น มีพระรัศมีเปล่งประกายออกจากวงแหวน เหตุอัศจรรย์นี้เกิดแก่พระเยซูเช่นกัน

ประเด็นที่ ๒ ทฤษฎีกรรม พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พระเยซูตรัสเช่นกันว่า พระองค์เสด็จอุบัติในโลก ไม่ใช่มาตัดสินโลก แต่มารักษาโลก

ประเด็นที่ ๓ รูปแบบของศรัทธา พระพุทธศาสนาพูดถึงรูปแบบของศรัทธา ๓ ระดับ คือ ความชื่นชมต่อบุคคลหรือภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง ความศรัทธามุ่งมั่นในอนาคต เช่น ปราบปรามพุทธภาวะ และความเชื่อในหลักศาสนา คริสต์ศาสนาสอนรูปแบบแห่งศรัทธาทั้ง ๓ นี้เช่นกัน เช่น เรื่องความภักดี ความอุทิศกายใจ

ประเด็นที่ ๔ ความมีส่วนร่วมในกันและกัน (empathy) พระพุทธศาสนายุคใหม่เชื่อว่า สัตว์โลกแต่ละตัวตนมีความสามารถแตกต่างกัน แต่มีส่วนร่วมในกันและกัน เช่น มีพุทธพีชะ มีพุทธธาตุเหมือนกัน คริสต์ศาสนาก็เชื่อเช่นนั้น เราต่างมองต่างมีส่วนร่วมในทิพยภาวะ แต่อาศัยพระเยซูเท่านั้นที่จะทำให้ทิพยภาวะสมบูรณ์ได้

จากทรรศนะขององค์ดาไลลามะทั้งหมด พอสรุปได้ว่า แม้จะมีความเหมือนกันเชิงแนวคิด ทฤษฎีอย่างไรก็ไม่สามารถรวมกันได้สนิท ความพยายามที่จะผสมแนวคิดของผู้นำศาสนาเข้าด้วยกัน เช่น กรณีของพระพุทธเจ้ากับพระเยซูก็เหมือนกับเอาศีรษะของจามรีใส่เข้าไปในตัวแกะ

ท้ายที่สุด วิธีการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางศาสนา เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขก็คือวิธีการของหลวงปู่พุทธทาสและพระอาจารย์ติช นัท ฮันท์ การสร้างระบบสัจจากับต่างศาสนาและปลูกฝังแนวคิดศาสนาแห่งมนุษยชาติ และการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพียงเท่านั้นก็จะทำให้ชุมชนอาเซียนมีความร่มเย็นเป็นสุขได้

ความจริงแล้ว ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างไทยกับประเทศในภูมิภาคนี้มีมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเด็นที่ควรมาทำความเข้าใจร่วมกันในยามนี้ (ยามที่คนไทยมีปัญหาตนเอง และรัฐบาลมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้านอยู่เป็นประจำ) ก็คือ เราจะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างไร

ข้อสำคัญที่สุดประการแรกคืออย่าไปตั้งตัวเป็นศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจดีในบางเวลา อาจไม่ดีในบางเวลา เป็นเรื่องปกติธรรมดา ขอเพียงอย่าไปทำสิ่งที่ไม่พึงทำ ๒ อย่างคือ (๑) วิพากษ์วิจารณ์กิจการภายในของเขา (๒) ทำรบกับเขา เมื่อละเว้นสิ่งที่ไม่พึงทำ ๒ อย่างนี้แล้วจึงมาร่วมกันวางรากฐานอย่างน้อย ๓ เรื่องที่จะทำให้ความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เข้มแข็ง ดังนี้

รากฐานที่ ๑ เรื่องการศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยควรอย่างยิ่ง ที่จะให้โอกาสแก่เยาวชนคนหนุ่มสาวชาวอาเซียนได้เข้ามาศึกษาโดยวิธีการให้ทุนการศึกษา หรืออย่างน้อยก็อำนวยความสะดวกด้านการเข้าออกประเทศและความเป็นอยู่ในขณะที่ศึกษาอยู่ในประเทศไทย

ปัจจุบัน มีชาวอาเซียน เช่น พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมากพอสมควร แม้วุฒิการศึกษาเดิมที่คนเหล่านี้ นำมาสมัครเข้าเรียนจะมีความไม่ชัดเจนอยู่บ้างเกี่ยวกับประเด็นว่า จบระดับไหน สาขาอะไรกันแน่ แต่มหาวิทยาลัยก็อนุโลมและกำลังดำเนินการที่จะให้สภามหาวิทยาลัยเทียบและรับรองวุฒิการศึกษาให้

การเปิดโอกาสให้คนต่างชาติเข้ามาศึกษาในประเทศของเรา ถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะยาวและยั่งยืน เพราะคนที่เข้ามาศึกษาเหล่านี้ ที่จบการศึกษาและกลับไปทำงานในบ้านเมืองของตนแล้ว ย่อมมีความรู้จักคุ้นเคยกับประเทศไทยเป็นอย่างดีเกือบจะทุกด้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจกัน เมื่อมีเหตุที่ต้องติดต่อสื่อสารกันในเรื่องใดๆ ในอนาคต ย่อมสะดวกยิ่งขึ้น

รากฐานที่ ๒ เรื่องกิจการคณะสงฆ์

กิจการคณะสงฆ์ในประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศเช่น พม่า ลาว กัมพูชา มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงเหมือนกับกิจการคณะสงฆ์ไทย สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ในปัจจุบัน กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมีน้อยมาก ทั้งๆ ที่ในบางเรื่องบางกรณีของไทยกับพม่ามีปัญหาที่ สามารถพระศาสนามาเป็นเครื่องมือแก้ไขได้ แม้แต่ในเรื่องเศรษฐกิจก็สามารถนำการพระศาสนามาช่วยสนับสนุนได้ หรือจะเอาการพระศาสนาทำหน้าที่ได้ด้วยซ้ำ การนำพระสงฆ์ไทยไปประเทศเพื่อนบ้านทุกครั้ง ต้องหาโอกาสเข้าไปเยี่ยมอย่างเป็นทางการที่วัดใดวัดหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ไม่ใช่เพียงไปกราบไปไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป

รากฐานที่ ๓ เรื่องสังคมสงเคราะห์

คราวที่พม่าประสบภัยพิบัติจากพายุเฮอร์กีสในปี ๒๕๕๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำโดยพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี ได้พาคณะจากประเทศไทยเดินทางไปแจกข้าวของเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนชาวพม่าที่ประสบภัย นี่ก็เป็นการสังคมสงเคราะห์เช่นกัน แต่ชาวพม่าที่คนไทยควรอนุเคราะห์สงเคราะห์ให้มากก็คือพวกที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยทั้งโดยถูกและไม่ถูกกฎหมาย จริงอยู่ คนเหล่านี้อาจสร้างปัญหาสังคมให้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเสพยาเสพติด ปัญหาเชื้อโรค ปัญหาอาชญากรรม แต่นัยหนึ่งก็มาช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศไทย เพราะต้องยอมรับความจริงว่า ผู้ประกอบการบางประเภทหาคนมาทำงานยาก เพราะเป็นงานที่คนไทยไม่ยอมทำ จึงต้องไปเอาชาวพม่ามาทำ

ปัจจุบัน แรงงานชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครทั้งที่ถูกและไม่ถูกกฎหมาย มีประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ คน ที่จังหวัดภูเก็ตมีประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คน ไม่รวมแรงงานพม่าที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีเด็กพม่าเกิดใหม่จากครอบครัวแรงงานเหล่านี้อีกปีละหลายหมื่นคน เฉพาะที่โรงพยาบาลสมุทรสาคร มีเด็กพม่าเกิดใหม่ปีละประมาณ ๑,๐๐๐ คน

ถามว่า “คนเหล่านี้ต้องการจะกลับประเทศของตนหรือไม่”

จำนวนไม่ถึงครึ่งที่ต้องการเดินทางกลับประเทศ พวกเขาต้องการอยู่ทำมาหากินในประเทศนี้ ถ้าอยู่ไม่ได้ก็ต้องชวนขวดยาทางไปประเทศที่ ๓ ดังนั้น สิ่งที่ประเทศไทยต้องทำก็คือ (๑) เตรียมคนไทยให้มีความพร้อมที่จะอยู่ร่วมกันกับคนหลายเชื้อชาติ (พหุสังคม) (๒) การจัดระบบบำนาญประชากรให้มีความชัดเจน (๓) การสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ปัจจุบัน รัฐบาลไทยมีภาระต้องให้การ

สงครามที่แค้นคนไทยซึ่งเป็นกลุ่มระดับรากหญ้า ในอนาคตจะมีกลุ่มระดับรากหญ้าเพิ่มเข้ามาอีกพวกหนึ่ง นั่นคือชาวพม่า ลาว กัมพูชา และชาติอื่นๆ ที่เข้ามาขายแรงงานอยู่ในปัจจุบัน และเมื่อทำได้ดีคนเหล่านี้ก็จะเป็นพวกเรา อันจะมีผลให้ชาวพม่าทั้งประเทศกลายเป็นพวกเราไปด้วย พึงสำเหนียกอยู่เสมอว่า “มิตรแม้อริยคนถือว่าน้อยไป ศัตรูแม้หนึ่งคนถือว่ามากไป”

๔. บทสรุป

ศาสนาสำคัญของตะวันออก คือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนาเป็นการเคลื่อนตัวเข้ามาในภูมิภาคอาเซียนโดยการส่งพระธรรมทูตเข้ามาเพื่อเผยแผ่คำสอนในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระจัดส่งพระโสณะและพระอุตตระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ และกลุ่มพ่อค้าได้เดินทางไปมาค้าขายระหว่างกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางศาสนาไปเรื่อยๆ กับการทำมาค้าขาย ส่วนศาสนาอิสลามเริ่มเข้ามาสืบบทบาทในภูมิภาคนี้ในตอนทีพ่อค้าวาณิชบางส่วนเริ่มเปลี่ยนเส้นทางค้าขายจากเส้นทางสายไหมมาเป็นเส้นทางทะเลผ่านอินเดียตอนใต้ ศรีวิชัย กวางตุ้ง คริสต์ศาสนาได้เริ่มเข้ามาสืบบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนี้ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๗๙๘ บทบาทของคริสต์ศาสนามีมากขึ้นในยุคล่าอาณานิคมของโปรตุเกส ฮอลแลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งเริ่มตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๐๔๓ มาสิ้นสุดประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๒

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมีกรอบความร่วมมือการพัฒนาอยู่ ๓ ด้าน คือ (๑) ความมั่นคง (๒) เศรษฐกิจ (๓) สังคมและวัฒนธรรม และจะพัฒนาต่อไปสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community=AC) ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ภูมิภาคอาเซียนรวม ๑๐ ประเทศ มีประชากรรวมกันประมาณ ๖๐๙,๐๘๖,๓๒๙ คน เท่ากับ ๑ ใน ๑๐ ของประชากรโลก นับถือศาสนาหลัก ๔ ศาสนา การเคลื่อนย้ายไปมาของประชาชนในภูมิภาคนี้ทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือเป็นการเปิดโลกทัศน์เข้าหากัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เปิดพรมแดนของการติดต่อสื่อสาร ส่วนข้อเสียก็คือ ถ้าไม่มีความเข้าใจวัฒนธรรมและไม่มีการเปิดใจยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกันและกันแล้ว โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งย่อมมีมาก ถ้าไม่มีวิธีการบริหารจัดการที่ดีพออาจจะเกิดกลียุคขึ้นในภูมิภาคก็ได้

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดสันติสุขหรือเกิดความรุนแรง การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมมี ๒ วิธี คือ การใช้ความรุนแรง และการใช้สันติวิธี กลไกแห่งสันติวิธีมีหลายแบบ เช่น การเปลี่ยนใจ การโอนอ่อนผ่อนตาม การบังคับโดยไม่ใช้ความรุนแรง การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยใช้สันติวิธีตามแบบของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ๒ ท่าน คือ หลวงพ่อพุทธทาสและท่านติช นัท ฮันห์ หลวงพ่อพุทธทาสสอนว่า คนทุกศาสนาจะสามารถ

อยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ ต้องยึดมั่นถือปฏิบัติอุดมการณ์ ๓ อย่าง คือ (๑) การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนๆ (๒) การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา (๓) การทำโลกให้ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม พระอาจารย์ติช นัท ฮันห์ ได้วางหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาไว้ ๑๔ ข้อ เรียกว่า คีล ๑๔ เช่น อย่าบ้าคั่งหลักการหรือทฤษฎีทางศาสนาของตน อย่าคิดว่าความรู้ที่เรา มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีวันเปลี่ยนแปลงและเป็นความจริงสูงสุด อย่าบังคับคนอื่นให้ยอมรับความเห็นของเราไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม อย่าหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับปัญหาหรือเบือนหน้าหนีความทุกข์ และจงตระหนักรู้ว่าทุกข์มีอยู่ประจำโลกและชีวิตเสมอ อย่าพูดคำที่จะก่อให้เกิดความบาดหมางและความแตกแยกในสังคม อย่าใช้ชุมชนทางศาสนาเพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนทางศาสนา เป็นชุมชนการเมือง

เพราะฉะนั้น วิธีการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางศาสนา เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขก็คือวิธีการของหลวงปู่พุทธทาสและพระอาจารย์ติช นัท ฮันห์ ด้วยการสร้างระบบสากัจฉากับต่างศาสนาและปลูกฝังแนวคิดศาสนาแห่งมนุษยชาติ และการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพียงเท่านี้ก็พอจะทำให้ชุมชนอาเซียนมีความร่มเย็นเป็นสุขได้